

пераклады

пераклады

Італа Кальвіна

...навокал цішыня

і холад...

Маркавальда або Гарадскія часіны году

Вясна

1. Гарадскія грыбы.

Вечер, прылітаючы ў горад здалёк, прыносяць з сабой дзівосныя падарункі, якія заўважаюць толькі нешматлікія чулія душы, накшталт тых, у каго выклікае алергію сена, або тых, хто чыхае ад пылку нетутэйшых кветак.

Аднойчы на паласу клумбы уздоўж гарадскога праспекту немаведама якім чынам трапіла аблачынка спораў і пачалі расьці грыбы. Ніхто не звярнуў на іх увагу акрамя рознарабочага Маркавальда, які менавіта на гэтым месцы кожную раніцу садзіўся на трамвай.

Меў гэты Маркавальда мала прыстасаванае да гарадскога жыцця вока: на шчытках, съветлафорах, вітрынах, неонавых шыльдах, рэкламных расцягажках, створаных дзеля таго, каб прыцягваць увагу, ніколі не спыняўся ягоны погляд, быццам бы сълізгаў па пясках пустыні. Але

*Пераклад
з італьянскай –
Аксаны
Данільчык.*

пажоўклы ліст на галіне, пёрка, што прыляпілася да чарапіцы, не аbmінаў ніколі: не існавала такога авадня на конскім хрыбце, вузенькай адтуліны караеда на дошты, размазанай па асфальце фігавай шкуркі, якіх не зауважыў бы Маркавальда і не зрабіў аб'ектам роздуму, адкрываючы пры гэтым зъмены часінаў году, жаданьні сваёй душы і пакуты свайго існаванья.

Так, аднойчы ранкам у чаканыні трамваю, які павінен быў яго давезыці да фірмы «Збаф», дзе ён выконваў цяжкую фізічную працу, ён зауважыў нешта незвычайнае вакол прыпынку на голай ссохлай паласе зямлі, што разам з дрэвамі цягнулася ўздоўж вуліцы: у пэўных месцах ля карэння дрэваў надзымуvalіся шышкі, яны раскрываліся тут і там і выпускалі на паверхню круглявыя падземныя целы.

Ён нахіліўся, каб завязаць шнуркі і прыгледзеўся лепш: гэта былі грыбы, сапраўдныя грыбы, якія прабіваліся ў самым сэрцы гораду! Маркавальда здаваўся, што акаляючы яго шеры бляклы съвет раптоўна зрабіўся шчодрым на прыхаваныя багацьці, і што ад жыцця можна было чакаць чаго-небудзь яшчэ, акрамя пагадзіннай аплаты зъдзельнага заробку, яго індэксациі, матэрыяльных паступленняў ад іншых членаў сям'і і рознага кшталту надбавак.

На працы ён быў безуважны больш, чым звычайна: думаў аб tym, што пакуль ён заняты разгрузкай пакункаў і скрыніяў, у цемры зямлі высыпівала порыстая тканка маўклівых, павольных, вядомых толькі яму грыбоў, яны ўсмоктвалі падземныя сокі, ламалі кару глебы. «Хапіла б аднаго начнога дажджу, – сказаў ён сам сабе, – і можна было б іх зьбіраць». І ён ня мог дачакацца той хвіліны, калі паведаміць пра сваё адкрыццё жонцы і шасыці дзесяцям.

– Што я вам скажу! – абвясыцё ён падчас небагатага абеду. – На гэтым тыдні мы будзем есці грыбы! Смажаныя! Я вам гарантую!

А самым малененькім дзесяцям, якія ня ведалі, што такое грыбы, з захапленнем распавяў пра мнóstva іх відаў, далікатнасць смаку і спосабы іх гатавання; і ўцягнуў у размову Даміцылу, якая да гэтага моманту слухала з абыякавым і недаверлівым выглядам.

– І дзе тыя грыбы? – спыталіся дзесяці. – Скажы нам, дзе яны растуць!

На гэтым пытаныні энтузіязм Маркавальда быў астуджаны падазроным меркаваннем: «Ну вось, я назаву ім месца, яны пойдуць шукаць грыбы ўсім кагалам, чуткі разлыціца па ўсім квартале і грыбы апынуцца на чужых патэльнях!». Такім чынам, адкрыццё, што адразу ж ахапіла яго сэрца сусветнай любоўю, цяпер напаўняла яго маніяй уладання, агортвала раўнівым і недаверлівым страхам.

– Месца, дзе растуць грыбы ведаю я і толькі я, – сказаў ён дзесяцям, – і барані вас Божа скажаць каму-небудзь пра гэта хоць слова.

Калі наступным ранкам Маркавальда падыходзіў да трамвайнага прыпынку, то сэрца яго поўнілася трывогай. Ён нахіліўся над клумбай і з палёгтай убачыў, што грыбы крыху падрасьлі, але ня надта, і быўті ўсё яшчэ схаваныя амаль цалкам у зямлю.

Ён працягваў углядацца, схіліўшыся долу, калі зауважыў нейкую постаць за сыпінай. Маркавальда рэзка выпрастаў сыпіну і памкнуўся надаць твару абыякавы выгляд. Ззаду стаяў дворнік, які назіраў за ім, абапіраючыся на свой дзяркач.

Гэты дворнік, пад чыёй юрысдыкцыяй знаходзіліся грыбы, быў даўгальгім маладзёнам у акулярах. Яго звалі Амадзіджы і ён даўно ўжо не падабаўся Маркавальда, магчыма з-за гэтых акуляраў, што вывучалі дарожны асфальт у пошуках якіх-небудзь сълядоў прыроды, каб зынішчыць іх адным узмахам дзяркача.

Была субота і Маркавальда правёў першую палову дня з абыякавым выг-

лядам каля клумбы, назіраючы здалёк за дворнікам і за грыбамі, і падлічваючы, колькі часу патрабуецца, каб яны вырасьлі.

Уначы прайшоў дождж: быццам сяляне, што пасыля некалькіх месяцаў засухі прачынаюцца і скачаць ад радасыці, так і Марковальда, адзіны ва ўсім горадзе, падхапіўся і сеў на ложку, паклікаўшы сямейнікаў. «Гэта дождж, дождж», і ўдыхаў водар мокрага пылу і съвежай плесні, які далятаў з вуліцы.

На досьвітку – была нядзеля – разам з дзецьмі і пазычаным кошыкам ён хуценька пабег да клумбы. Выпрастаныя на сваіх ножках грыбы былі на месцы, іх капелюшы высока ўздымаліся над яшчэ поўнай вады зямлёнай.

– Ура! – і ўсе кінуліся іх зьбіраць.

– Тата! Глядзі, той сіньёр вунь сколькі іх сабраў! – сказаў Мікліна. Бацька падняў галаву і убачыў, што побач з імі стаяў Амадзідкы з таким кошыкам запоўненым грыбамі пад пахай.

– А-а, вы таксама іх зьбіраеце? – усклікнуў дворнік. – Значыць іх можна есьці? Я трохі назьбіраў, але ня ведаў, ці вартыя яны даверу... Далей па прасьпекце вырасьлі яшчэ большыя за гэтых... Добра, цяпер, калі я даведаўся, скажу сваякам, якія там спрачаюцца зьбіраць іх і пакінуць... – і пачаў аддаляцца вялікім крокамі.

Марковальда застаўся стаяць з адкрытым ротам: грыбы яшчэ большыя, якіх ён не заўважыў, неспадзянавы ўраджай, што вось так папросту высылізваў з пад яго носу. Нейкае імгненіне ён стаяў амаль скамянелы ад злосыці, пасля – як час ад часу здараецца – крушэніне асабістых страсцей перайшло ў парыў шчодрасыці. У гэты час многія людзі чакалі трамваю з парасонамі ў руках, бо надвор’е заставалася няпэўным, а паветра вільготным.

– Эй, вы! Жадаеце есьці смажаныя грыбы сёняня на вячэр? – закрычаў Марковальда люду, што ляпіўся да прыпінку. – Тут на прасьпекце вырасьлі грыбы! Ідзіце са мной! Хопіць усім! – і ён далучыўся да гурта Амадзідкы, а за ім і ўвесь на тоўшчы.

Яны знайшлі яшчэ грыбоў для усіх астатніх і, паколькі кошыкаў не хапала, зьбіралі іх у раскрытыя парасоны. Нехта сказаў:

– Як цудоўна было б наладзіць абед усім разам!

Тым ня менш, кожны забраў свае грыбы і пайшоў да сябе дадому.

Але хутка яны сустрэліся ізноў, а дакладней, тым самым вечарам у той самай бальнічнай палаце пасыля прамываныя страўніка, якое ўсіх уратавала ад атручвання: няцяжкага, бо колькасць зъедзеных кожным грыбоў была вельмі малой.

Марковальда і Амадзідкы ляжалі на суседніх ложках і пазіралі адзін на аднаго як кот з сабакамі.

Восень

3. Муніципальны голуб

Маршруты, па якіх рухаюцца птушкі падчас міграцыяў на поўдзень ці на поўнач, увесну ці ўвосень, зредку пралягаюць праз горад. Птушыныя караваны разразаюць высокое неба над паласатымі хрыбтамі палёў і ўзлескамі, часам здаецца, што яны ляцяць уздоўж скрыўленай лініі ракі або зморшчыны даліны, а часам – па нябачных паветраных шляхах. Аднак яны робяць шырокі круг, як толькі ланцужкі гарадскіх дахаў паўстаюць перад імі.

Тым ня менш, аднойчы караван восеніскіх бакасаў узьнік у палосцы неба над адной з вуліцаў. Іх не заўважыў ніхто, акрамя Марковальда, які заўсёды трymаў нос па ветры. Ён кіраваў трохколавым роварам з фургончыкам ззаду,

і як толькі ўбачыў птушак, стаў шпарчэй круціць педалі, быццам бы, ахоплены паляунічымі фантазіямі, вырашыў іх перасьледаваць, не зважаючы на тое, што ніколі не трymаў у руках іншай стрэльбы, акрамя вайсковой.

Рухаючыся такім чынам, з вачыма прыкаванымі да палёту птушак, ён апynуўся пасярод скрыжавання насупраць чырвонага вока сьветлафору, між машынаў, якія ледзь на яго не наехалі. У той час, як патрульны з цёмна-ліловымі тварамі запісваў яго імя і прозывішча ў нататнік, Маркавальда ізноў шукаў поглядам у небе ту ю гурму, але яна ўжо зьнікла.

На фірме штраф выклікаў непрыемныя папрокі.

– Нават сьветлафораў ня бачыш? – пракрычаў яму начальнік цэху сіньёр Віліджэльма. – Ну куды ты глядзеў, пустая твая галава?

– На чараду бакасаў глядзеў... – сказаў Маркавальда.

– Што? – і ў сіньёра Віліджэльма, старога паляунічага, заблішчалі вочы. И Маркавальда ўсё яму расказаў.

– У суботу вазьму сабаку і стрэльбу! – сказаў узбадзёраны начальнік цэху, які нават забыўся на сваю злосцьць. – Там на пагорку пачаўся адлёт птушак. Тая чародка, што пралящела над горадам, была, безумоўна, спалоханая паляунічымі...

Усю астатнюю частку дня разум Маркавальда працаваў і працаваў, быццам млын. «Калі ў суботу, верагодней за ўсё, пагорак будзе запоўнены паляунічымі, хто ведае, колькі бакасаў патрапіць у горад, і, калі ў мяне атрымаецца, у нядзелью я буду есьці смажанага бакаса».

У будынку, дзе жыў Маркавальда, дах быў пабудаваны ў выглядзе тэрэсы, з нацягнутым дротам, каб сушыцы бялізну. Маркавальда падняўся туды з трymа сваімі дзецьмі, бідончыкам птушынага клею, пэндзлем і мяшком зерня. Пакуль дзецы раскідалі паўсюль зярніты, ён аbmазаў птушыным клеем парэнчы, дрот, коміны. Клею было так многа, што Філіпета, гуляючы, ледзь не прыклейўся сам.

У туЮ ноч Маркавальда прысыніў дах, усыпаны бакасамі, якія завязылі ў клей і білі крыльем. Яго жонка Даміцыла, больш прагнай і лянівая, сыніла качак, што ляжалі на комінах ужо засмажаныя. Іх рамантычная дачка Ізаліна сыніла калібрьы, якімі можна было б упрыгожыць капялюшык. Мікліна сынілася, што ён знайшоў на даху бусла.

Наступным днём амаль кожную гадзіну нехта з дзяцей хадзіў аглядаць дах: яны ледзь-ледзь высоўваліся са слухавога вакенца, каб не напалохаць птушак, якія б раптам вырашылі сесыці, а пасля вярталіся ўніз і паведамлялі навіны. Навіны былі не зусім добрыя, ажно пакуль каля палудня П'етруча не вярнуўся з крыкам:

– Есьць! Тата! Хадзі!

Маркавальда пайшоў наверх з мяшком. У клей убіўся няшчасны голуб, адзін са звыклых да натоўпу і гоману площаў шэрых гарадскіх галубоў. У той час, як ён спрабаваў адараўца крыльле ад месіва, на якое неабачліва прызямліўся, іншыя галубы ляталі вакол і з сумам на яго пазіралі.

Сям'я Маркавальда абгрызала костачкі засмажанага голуба, худога і калінага, калі пачуўся стук у дзвіверы.

Гэта была пакаёўка гаспадыні дома:

– Сіньёра жадае вас бачыць! Ідзіце зараз жа!

Вельмі заклапочаны, бо завінаваціўся з аплатай за шэсцьць месяцаў і баяўся высялення, Маркавальда пайшоў да сіньёры на яе шляхетны паверх. Як

толькі ён зайшоў у гасцёйню, то ўбачыў, што адзін наведвальнік там ужо быў: патрульны з цёмна-ліловым тварам.

– Праходзьце, Маркавальда, – сказала сіньёра. – Мне паведамілі, што ў нас на тэрасе нехта палюе на муниципальных галубоў. Вам што-небудзь пра гэта вядома?

Маркавальда адчуў холад у грудзях.

– Сіньёра! Сіньёра! – пракрычаў у гэты момант нейкі жаночы голас.

– Што здарылася, Гвендаліна?

У пакой зайшла прачка.

– Я пайшла разьвешваць бялізну на тэрасу, і ўся бялізна прыліпла. Я паспрабавала яе зьняць, але яна рвеца! Усё сапсаванае! Што б гэта магло быць?

Маркавальда правёў рукой у вобласці стравуніка быццам ня могучы ператравіць.

Зіма

8. Прыдарожны лес

Холад мае тысячу формаў і тысячу спосабаў рухаць съветам: ён прабягае па моры статкам коней, накідаецца на палі зграй саранчы, у гарадах быццам лязом нажа рэжа вуліцы і пранікае праз рамы неатопленых дамоў. У кватэры Маркавальда тым вечарам скончыліся апошнія дровы, і сямейнікі, усе ў паліто, пазіралі, як у печцы астывалі краткі, а з іх ротаў з кожным выдыхам выляталі аблачынкі пары. Яны не казалі больш нічога, за іх гаварылі аблачынкі: жонка выпускала доўгія-доўгія быццам уздыхі, дзеці выдзымувалі круглыя быццам мыльныя бурбалкі, а з Маркавальда яны выляталі ўгару адна за адной быццам успышкі разуму, якія адразу ж згасаюць.

Нарэшце Маркавальда вырашыў:

– Пайду па дровы, хто ведае, можа дзе-небудзь знайду.

Ён запіхнуў чатыры ці пяць газетаў паміж пінжалаком і кашуляй, ствараючы браню супраць парываў ветру, схаваў пад паліто доўгую зубатую пілу, і такім чынам выйшаў у ноч, суправаджаемы доўгімі, поўнымі надзея, по-зіркамі сямейнікаў, папера на кожным кроку шапацела, а піла час ад часу вылазіла з-пад крыса.

Пайсыці ў горад па дровы: лёгка сказаць! Маркавальда накіраваўся адразу да невялікага парку, што знаходзіўся паміж дзвівома вулкамі. Было бязлюдна. Маркавальда вывучаў доўгія дрэвы адно за адным, думаючы аб сям'і, што чакала яго, ляскаючы зубамі...

Маленькі Мікліна, ляскаючы зубамі, чытаў кніжку казак, узятую ў школынай бібліятэцы. Кніга распавядала пра аднаго хлопчыка, сына лесаруба, які хадзіў з сякерай у лес па дровы.

– Вось куды трэба ісьці, – сказаў Мікліна, – у лес! Там сапраўды ёсць дровы!

Народжаны і ўзгадаваны ў горадзе, ён ні разу ня бачыў лесу нават здаўшы.

Сказана – зроблена, ён дамовіўся з братамі: адзін узяў сякеру, другі крук, трэці вяроўку, разьвітаўся з мамай і пайшлі шукаць лес.

Яны ішли па горадзе асьветленым ліхтарамі і ня бачылі нічога, акрамя дамоў: ні ценю лесу. Яны сустракалі рэдкіх мінакоў, але не асьмельваліся запытацца, дзе знаходзіўся лес. Так яны дайшлі да канца вуліцы, дзе заканчваліся дамы і вуліца пераходзіла ў аўтастраду.

Паабапал дарогі дзеці ўбачылі лес: густыя парасткі дзіўных дрэваў зак-

рывалі раўніны абшар. У іх былі тонкія-тонкія рулі, роўныя ці нахіленыя; а вершаліны плоскія і выцягнутыя, дзіўных формаў і дзіўных колераў, асабліва ў съятле машинаў, што праезджалі міма. Вецице ў форме зубной пасты, твару чалавека, сыру, рукі, ляза, бутэлькі, пнеўматычнай шыны, усыпанных лісьцем з літараў алфавіту.

— Ура! — сказаў Мікліна, — гэта лес!

І браты зачаравана глядзелі, як месяц выплываў з-за гэтых дзіўных ценяў:

— Як прыгожа...

Мікліна адразу нагадаў ім пра мэту, дзеля якой яны сюды прыйшли: дровы. І яны павалілі дрэва ў форме жоўтай кветкі прымулы, пасеклі яго і прынеслы дадому.

Калі Маркавальда вярнуўся са сваім небагатым здабыткам, што складаўся з мокрых галінаў, печ ужо гарэла.

— Дзе вы гэта ўзялі? — усклікнуў ён, паказваючы на рэшткі рэкламнага шчыта, які згараў вельмі хутка, бо быў зроблены з фанеры.

— У лесе! — адказаў дзеці.

— У якім лесе?

— У лесе паабапал дарогі. Там такіх многа!

Маркавальда паглядзеў, як гэта было так проста, а дровы патрабаваліся ізноў, і вырашыў, што быў сэнс пераняць прыклад дзяцей. Ён выйшаў на вуліцу са сваёй пілой і накіраваўся ў бок дарогі.

Інспектар дарожнай паліцыі Астольфа быў блізарукі, і асабліва ўночы, калі разъяджаў на матацыкле па службовых спраўах, меў неабходнасць у акулярах, але нікому пра гэта не казаў, бо баяўся пашкодзіць сваёй кар'еры.

У той вечар у паліцию паступіла заява, што каля дарогі гурт хлапчукоў валіў на зямлю рэкламныя шчыта. Інспектар Астольфа выехаў з праверкай.

Паабапал дарогі Астольфа суправаджала бясконцае мноства дзіўных насыцярожаных жэстыкуючых фігураў, а ён, міргаючы блізарукімі вачыма, разглядаў іх адну за адной. Вось нарэшце съятло фараў матацыкла выхапіла хлапчуга, які залез на адзін са шчытоў. Астольфа затармазіў:

— Эй! што ты там робіш? А ну злазь! — той не варушыцца і паказвае язык. Астольфа набліжаецца і бачыць, што гэта рэклама сыру з дзециком, які аблизвае вусны.

— Ну-ну, — прамаўляе Астольфа і зноў заводзіць матор.

Праз некаторы час у ценю вялізнага шчыта ён высывяляе сумны спалочаны твар.

— А ну ўставай! Не спрабуй уцячы! — Але ніхто не ўцякае: гэты скрыўлены болем чалавечы твар намаляваны між пальцаў нагі, поўнай мазалёў: рэклама сродку ад мазалёў.

— О, прабачце, — гаворыць Астольфа і едзе прэч.

Рэклама таблетак ад мігрэні ўяўляла сабой гіганцкую чалавечую галаву і рукі, што ад болю закрываюць вочы. Астольфа праезджае і фара асьвятляе Маркавальда, які сядзіць наверсе і сваёй пілой спрабуе адпілаваць ад яе кавалак. Аслеплены съятлом, Маркавальда робіцца маленькім-маленькім і сядзіць нерухома, тримаючыся за вуха галавішчы, а піла тырчыць на сярэдзіне ілба.

Астольфа як сълед яго вывучае і гаворыць:

— Ага, таблеткі Стаппа! Маляўнічы шчыт! Добры вечар! Гэты чалавечак з пілой наверсе абазначае мігрэн, якая разразае галаву на дзіве паловы! Я адразу ж гэта зразумеў! — І задаволены ад'яджае.

Навокал цішыні і холад. Маркавальда з палёгкай выдыхае паветра, лаць-

вей уладкоўваецца на нязручным зэдліку і зноў прымаеца за справу. У асьветленеае месяцам неба ляціць прыглушаны скрыгат пілы па дрэве.

Лета

14. Месяц і «нъяк»

Ноч доўжылася дваццаць хвілінаў і дваццаць хвілінаў доўжыўся НЬЯК. На дваццаць хвілінаў узынікала блакітнае неба, на яго тле тут і там плылі чорныя аблокі, залаты серп маладзіка у ледзь прыкметным арэоле, а яшчэ зоркі, за якімі чым больш назіраеш, tym гусьцейшымі і драбнейшымі яны здаюцца, зъмяншаючыся да пылу Млечнага Шляху, і ўсё гэта трэба было ахапіць хутка-хутка, кожная дэталь, на якой спыняўся погляд, была часткай цэлага, што раптам зынікала, бо дваццаць хвілінаў праляталі імгненна і пачынаўся НЬЯК.

НЬЯК быў часткай рэкламнага надпісу КРААК-КАНЬЯК, разьмешчанага на супрацьлеглым даху, які дваццаць хвілінаў гарэў, а дваццаць не, і калі гарэў, то больш нічога не было відаць. Месяц раптоўна рабіўся бледным, неба – чорным і пляскатым, зоркі страчвалі бляск, а каты і коткі, што на працягу дваццаці хвілінаў выводзілі закаханыя «мяў», млява рухаючыся адно насустреч другому ўздоўж сыцёвых трубаў, пад час запальваньня НЬЯК з уздыбленай поўсюду прыгіналіся да чарапіцы ў флюарэсцэнтным неонавым съятле.

Сям'я Маркавальда сядзела ля вакна мансарды, а ў галовах яе чальцоў прабягалі супрацьлеглыя плыні думак. Была ноч і Ізаліна, ужо амаль паненка, адчувала сябе падхопленай месяцовым съятлом, сэрца яе съціскалася, і нават самая невыразная балбатня радыё на ніжніх паверхах будынку далітала да яе быццам гукі серэнады; запальваўся НЬЯК і здавалася, што радыё мяняла рытм на джазавы, і Ізаліна думала пра танцавальную пляцоўку асьветленую агнямі і пра сваю самоту тут наверсе. П'етруча і Мікліна ўглядаліся ў цемру, агарнутыя цёплым лёгкім страхам, быццам іх акалялі гушчары, поўныя разбойнікаў; пасыль, НЬЯК! і яны падымалі вялікія пальцы і стралілі ўказальнімі адзін у аднаго: «Рукі ўгору! Я Нэмба Кід!» Даміцыла, маці, кожны раз, як надыходзіла ноч, думала: «Цяпер трэба забіраць адсюль дзяцей, бо гэтае паветра ім можа нашкодзіць. Нядобра таксама, што Ізаліна сядзіць тут да гэтага часу!» Але ізноў ўсё асьвятлялася электрычным съятлом, звонку, як і ў сярэдзіне, і Даміцыла адчувала сябе быццам на прыёме ў прыгожым доме.

Тым часам Фьёрдаліджы, меланхалічны юнак, кожны раз, як патухаў НЬЯК, бачыў за Н ледзь асьветленеае вакенца гарышча і за яго шклом твар дзяўчыны колеру месяцу, колеру неону, колеру начнога съятла, яшчэ дзіцячы рот, што, як толькі ён усыміхаўся, здавалася, быў гатовы адгукнуцца няўлоўнай усьмешкай, але ў імгненьне вока з цемры ўзынікала гэтая бязылітасная Н з НЬЯК і твар губляў абрисы, ператвараўся ў слабы съветлы цень, і было невядома, адказаці што-не-будзь дзіцячыя вусны на яго ўсьмешку ці не.

Пасярод гэтай буры пачуццяй Маркавальда імкнуўся паказаць дзесяцам разъмішчэніне нябесных целаў.

– Вунь там Вялікі Воз, адна, дзьве, тры, чатыры, там – стырно, а там – Малы Воз, і Палярная зорка паказвае на Поўнач.

– А вунь тая, што паказвае?

– Яна паказвае «К» і да зорак ня мае ніякага дачыненія. Гэта апошняя літара слова КАНЬЯК. Зоркі паказваюць асноўныя накірункі: поўнач, поўдзень, усход, заход. Бок месяца павернуты на усход. Бокам на усход, месяц расыце. Бокам на заход, месяц старэе.

– Тата, значыць «канъяк» старэе? «К» павернута на заход!

– Ня мае значэння расыце ці старэе: гэты надпіс памясьціла там фірма «Краак».

– А месяц таксама памясьціла фірма?

– Месяц памясьціла ня фірма. Гэта спадарожнік і ён існуе заўсёды.

– А калі ён заўсёды, дык чаму мяняе становішча?

- Гэта квадры. У такі час мы бачым толькі яго частку.
- І ў КАНЬЯКА мы бачым толькі частку.
- Таму што яе закрывае больш высокі дах дома П'ербернардзі.
- Больш высокі за месяц?

І так з кожным запальваньнем НЬЯКА нябесныя цэлы Марковальда зъмешваліся з зямной камерцыяй, Ізаліна мняла тужлівы ўздых на напеў *мамбы*, дзяўчына з гарышча зынікала за асьляпляльнай халоднай папярэчынай, хаваючы свой адказ на паветраны пацалунак, які Ф'ёрдаліджы нарэшце знайшоў съмеласьць ёй паслаць, а Філіпета і Мікліна з кулакамі прыціснутымі да твару гулялі ў паветраны налёт – Та-та-та-та... – на зъязочы надпіс, які праз дваццаць хвілінаў згасаў.

– Та-та-та... Бачыў, тата, я патушыў яго толькі адной чаргой? – сказаў Філіпета, але цяпер без неонавага съятла яго ваяўнічы фанатызм прарапаў і вочы агарнуў сон.

– Добра было б, – вырвалася ў бацькі, – каб ён разъляцеўся на кавалкі! Я б паказаў вам Ільва, Блізънятай...

– Ільва! – Мікліна ахапіў энтузіазм. – Пачакай! – яму прыйшла ў галаву адна ідэя. Ён узяў рагатку, заправіў яе каменьчыкамі, якіх заўсёды меў поўныя кішэні, і з усія сілы выпусьціў шквал камянёў па НЬЯКУ.

Было чуваць, як пасыпаўся хаатычны град на супрацьлеглы дах і на бляху вадасьцёку, звон школа пабітай шыбы, грукаценыне аднаго з каменьчыкаў, які праскакаў уніз па талерцы ліхтара, голас з вуліцы:

- Каменны дождж! Эй вы там наверсе! Нягоднікі!

Але зъязочы надпіс менавіта ў момант атакі быў выключаны на свае дваццаць хвілінаў. І ўсе на мансардзе пачалі лічыць у думках: адзін, два, тры, дзесяць, адзінаццаць, да дваццаці. Адлічылі дзесятніцаць, перавялі дух, адлічылі дваццаць, адлічылі дваццаць два, баючыся, што лічылі занадта хутка, але не, нічога, НЬЯК не запальваўся, а заставаўся чорнай неразборлівой загагулінай, прычэпленаі да свайго каркасу быццам вінаград да шпалераў.

– А-а! – закрычалі ўсе і абсыпаны зорамі бясконцы небасхіл разгарнуўся над імі.

Марковальда з узнятай уверх рукой, якою зьбіраўся быў даць поўху Мікліна, адчуў сябе быццам спраектаваным у простору. Цемра, што зараз панавала на вышыні дахаў утварала чорны бар’ер, які пакінуў далёка ўнізе съвет, дзе працягвалі мітусіца жоўтыя, зялёныя і чырвоныя іерогліфы, і мільгатлівыя вочы съветлафораў, і зіхатлівыя пустыя трамваі, і нябачныя машыны, чые фары штурхалі перад сабою конусы съятла. Ад гэтага съвету падымалася ўгару толькі хаатычнае зъязньне, расьсиянае быццам дым. А калі падняць угару пагляд, які нічога больш не съляпіла, то адкрывалася перспектыва простораў, сузор’і пашыраліся ў памерах, паўсюль рухаўся сусьвет – купал, які ўтрымлівае ўсё і ня мае ніякіх межаў, і толькі адзіны разрыў у яго валокнах бы адтуліна адкрываўся паблізу Венеры, каб пазначыць яе адну над абрисам зямлі з нерухомай іголкай съятла, што выбухнула і сканцэнтравалася ў адной кропцы.

Застылы ў гэтым небе маладзік не зъяўляўся болей няпэўным абрисам паловы месяца, а выяўляў напоўніцу сваю сферычную сутнасць, мававую, асьветленую з бакоў касымі промнямі сонца, нябачнага з зямлі, але якое захоўвае (што можна заўважыць толькі пэўнымі начамі пачатку лета) свой цёплы колер. І Марковальда, калі глядзеў на гэты вузкі край месяцу, заціснуты між ценем і съятлом, адчуваў такую настальгію, быццам пасярод ночы знайшоў пляж, чароўным чынам асьветлены сонцам.

Так яны і заставаліся ў вакне мансарды: дзеци, напалоханыя неверагоднымі

наступствамі свайго ўчынку, Ізаліна зачараваная ад захапленьня, Ф'ёрдаліджы, які адзіны з усіх заўважаў маленькае асьветленае акенца і, нарэшце, усмешку месяцовой дзяўчыны. Мама зварухнулася:

– Пайшлі спаць,noch ужо, што вы тут сядзіце? Пад гэтым месяцовым съятлом можна захварэць!

Мікліна тыцніў рагаткай угару.

– Я выключу месяц!

Яго пацяглі за чупрыну і выправілі спаць.

Усю астатнюю ноч і ўсю наступную звязаючи надпіс на супрацьлеглым даху паказваў толькі КРААК-КА і з мансарды Маркавальда быў бачны сусьвет. Ф'ёрдаліджы і месяцовая дзяўчына пасыпалі адно аднаму паветраныя пацалункі, і, магчыма, размаўляючи жэстамі, змаглі б дамовіцца аб спатканыні.

Аднак раніцай другога дня на даху паміж рамамі надпісу намаляваліся ледзь бачныя фігуры двух электрыкаў у съпецвопратцы, яны правяралі шкляныя трубкі і правады. З выглядам старога, які прадказвае надвор'е, Маркавальда высунуўся з вакна і сказаў:

– Сёньня будзе noch НЬЯКА.

Нехта стукаўся ў мансарду. Яму адчынілі. Гэта быў сіньёр у акулярах.

– Прабачце, я магу паглядзець на вашае акно? Дзякую, – і прадставіўся: – Спадар Гадзіфрэда, съпецыяліст па съветлавой рэкламе.

«Нам канец! Яны хочуць, каб мы аплацилі страты», – падумаў Маркавальда і ўжо съвідраваў вачыма дзяцей, забыўшыся на свае астранамічныя захапленыні. «Зараз ён паглядзець на акно і зразумее, што камяні маглі выляцець толькі адсюль». Ён паспрабаваў выставіць наперад рукі:

– Ведаеце, гэта ж дзеці, страляюць каменьчыкамі так, па вераб'ях, ня ведаю, якім чынам аказалася пашкоджанай рэклама «Краак». Але я іх пакараў, так, я іх пакараў! И можаце быць спакойнымі, больш гэта не паўторыща.

Твар спадара Гадзіфрэда набыў зацікаўлены выгляд.

– Па праўдзе кажучы, я працую на «Канъяк Турумак», а не на «Краак». Я прыйшоў, каб вырашыць, ці ёсьць магчымасць разъясняць съветлавую рэклamu на гэтым даху. Але ўсё роўна, кажыце-кажыце, мяне гэта цікавіць.

І, такім чынам, Маркавальда праз поўгадзіны падпісваў контракт з «Канъяк Турумак», галоўным канкурэнтам «Краак». Дзеці павінны былі страляць з рагаткі ў НЬЯК кожны раз, як надпіс пачынаў запальвацца.

– Гэта будзе кропля, якая точыць камень, – сказаў доктар Гадзіфрэда. Ён не памыліўся: ужо на краі банкруцтва з прычыны высокіх расходаў на рэклamu, «Краак» бачыў у бясконцых паломках дрэннае прадвесіце. Надпіс, які цяпер паказваў то КАНЬЯК, то КАЯК, то КАНЬ, рабіў на крэдытораў уражанне дрэннай арганізаванасці; у рэшце рэшт, рэкламнае агенцтва адмовілася выконваць далейшы рамонт, калі ня будзе ліквідаваная запазычанасць; патухлы надпіс павялічваў трывогу крэдытораў – «Краак» абанкруціўся.

У небе Маркавальда ва ўсім сваім бліскучы круглела поўня.

Была апошняя квадра месяцу, калі вярнуліся электрыкі і палезылі на супрацьлеглы дах. І ў туго ж noch вогненнія літары ў два разы вышэйшыя і таўсцейшыя, чым раней, паказвалі КАНЬЯК ТУРУМАК, і не было больш ні сусьвету, ні неба, ні ночы, толькі КАНЬЯК ТУРУМАК, КАНЬЯК ТУРУМАК, КАНЬЯК ТУРУМАК, які запальваўся і патухаў кожныя дзьве хвіліны.

Больш за ўсіх пацярпеў Ф'ёрдаліджы: вакенца месяцовой дзяўчыны зынікала за вялізным, непранікальным «эм».

